

УДК 78(477.51)

DOI 10.31654/2520-6966-2021-15i-105-119-125

Кавунник О. А.

кандидат мистецтвознавства, доцент

Ніжинськ державного університету імені Миколи Гоголя

Мистецький контент Ніжина в музичній регіоналогії України

Стаття присвячена розкриттю мистецького контенту Ніжина в музичній регіоналогії, об'єктом якої стали мистецькі пам'ятки видатним постатям. Представлено дослідження науковців-філологів, істориків, музикознавців у контексті системно-цілісного осмислення фактів, подій, традицій та інновацій митців, їх засадничого ролі у формуванні музичної регіоналогії як системи знань про аспекти культуротворення музикантів великих та малих міст, селищ регіонів України. Наголошено на значущості музичної регіоналогії як важливого чинника системного осмислення мистецького часопростору, форм й атрибутів музичного життя міста. Обґрунтовано три історико-хронологічні періоди в її розвитку, суміжність науково-сутнісних чинників з епістологією, музикознавчою генеалогією. Стверджено смислову еквівалентність зі спільнокореневими поняттями регіоналістика, регіоніка як доказ широкого трактування науковцями терміну, прагнення стабілізувати визначення, формалізувати його науково-практичну сутність,

Виокремлено соціотворчі чинники допомоги державних виконавчих органів у фінансуванні мистецьких заходів, активізації діяльності науковців, архівно-пошукової праці, проведенні конференцій, підтримці подвигницької ініціативи городян-краєзнавців громади. Визначено музичне краєзнавство як джерело наукового пізнання, сферу активної мистецької діяльності містян для збереження й розвитку музичних традицій міста, прояву культуротворення в концертно-виконавській діяльності, в інтересі до культури рідного краю. Сформовано аспекти вивчення музичного життя провінційного міста: форми музично-виконавського професіоналізму в контексті музично-естетичних смаків мешканців, концертний репертуар, творчі портрети різновікової категорії виконавців-солістів, музичних колективів, їх види творчості, спадщину композиторів-аматорів.

Ключові слова: музична регіоналогія, краєзнавство, Ніжин, митець, творчість.

Мистецький контент Ніжина в науковій проблематиці України представлений вагомим доробком музикознавців й театрознавців, політологів й істориків, філософів, філологів, педагогів, краєзнавців, представників влади територіальних громад. Меморіальні дошки,

пам'ятники, барельєфи славетним митцям країни прикрашають місто. Їх імена стають органічною складовою в масиві досліджень, осіб музикознавців про різножанрові соціотворчі форми музичної діяльності інструменталістів, вокалістів, хормейстерів, диригентів, композиторів з великих та малих міст, селищ регіонів України. Вони зумовлюють потребу висвітлення видатних постатей у контексті музичної регіоналогії, яка становить на зламі ХХ–ХХІ століть важливий вектор українського музикознавства.

Праці вмотивували потребу системно-цілісного осмислення фактів, подій, традицій та інновацій митців і стали засадничою домінантою для музичної регіоналогії – системи знань про аспекти культуротворення музикантів міст, селищ у розвитку поліжанрових за виконанням, урізноманітнених й суголосних за тематикою сьогодення музичних проєктів, композицій, творів. Концертно-виконавська творчість, музично-краєзнавча робота містян в опрацьовуванні архівних, документальних джерел, періодики про митців краю, потребують вивчення для розуміння обширу спорідненості національних, іонаціональних духовно-змістовних засад у музичній культурі держави минулого й сьогодення.

Мета статті полягає в розкритті значущості музичної регіоналогії як важливого чинника системного осмислення мистецького часопростору, форм й особливостей музичного життя в місті як своєрідному культурному соціолокусі (термін В. В. Кузик) країни. Дослідження різножанрової праці виконавців-солістів, колективів, композиторів міст, селищ регіону допоможе показу шляхів розвитку музичного мистецтва в його об'єктивній суспільно-історичній цілісності на противагу типової для радянських часів фрагментарності. Саме розкриттю на тлі міського ландшафту культуротворчих (календарно-обрядові свята, конкурси, фестивалі, урочистості) проєктів, їх самобутньо-стильових, самодостатніх освітньо-мистецьких форм, сприяє спорідненість з музичним краєзнавством музична регіоналогія. Слід наголосити на суміжності її науково-сутнісних чинників з епістологією як джерела історичного самопізнання митця, генеалогією як джерела традицій родоводу в дефініціях, осіб «леонтовичезнавство», «ревуцькознавство», «лисенкознавство».

Як відомо, музична регіоналогія порівняно молода галузь українського музикознавства. Це доводить синонімічна в аспекті філології багатоваріантність терміну «регіоналогія», його смислова еквівалентність зі спільнокореневими поняттями «регіоналістика», «регіоніка». Таке широке трактування свідчить про доволі потужний імпульс у прагненнях науковців стабілізувати визначення поняття,

формалізувати його науково-практичну сутність, про що свідчать праці В. А. Личковаха [2], Б. О. Сюти [3].

Проблематику культурологічних, мистецтвознавчих досліджень в регіонах висвітлюють учасники конференцій Рівненського державного університету, Полтавського педагогічного університету імені В. А. Макаренка, Ніжинського державного університету (далі НДУ) імені Миколи Гоголя «Сучасні виміри української регіоналістики». Вона проводиться щорічно, з 2019 р., на базі кафедр з регіональних досліджень. Тематику секцій «Українська регіоналістика: суспільно-політичний, філософський контексти», «Вектори регіональних досліджень», «Краєзнавство літературне, музичне, театральне, фольклор», «Видатні постаті рідного краю» розкривають науковці-історики, політологи, філософи, музикознавці, театрознавці, педагоги, філологи, фольклористи, природознавці наукових установ, закладів вищої освіти I–IV рівнів акредитації з міст: Києва, Харкова, Чернігова, Полтави, Рівного, Дрогобича, Івано-Франківська, Суми, Переяслав-Хмельницького, Острога, Ніжина. Проблематика доповідей кожного – приклад поваги до традицій рідного краю, його представників в ретроспекції історико-політичних, культурно-мистецьких аспектів минулого та сьогодення України. Їх публікації у фаховому (філологічна, історична серії) збірнику «Література та культура Полісся» НДУ ім. Миколи Гоголя посилюють значущість досліджень для збереження джерел, творення новацій про рідний край.

Аналіз праць стверджує три історико-хронологічні періоди в розвитку музичної регіоналістики:

I. – 1960–1990-ті роки ХХ ст., означені дослідженнями, діяльністю заснованого академіком І. Ф. Ляшенко на кафедрі історії української музики Київської державної консерваторії (нині Національна музична академія України, – далі НМАУ) імені П. І. Чайковського Центру україністики, спрямованого на осмислення музичної інфраструктури українського суспільства в регіональній та соціальній проєкціях.

II. – порубіжжя ХХ–ХХІ ст. – активний розвиток проблематики музичної регіоналістики завдяки дисертаціям науковців.

III. – початок 2020-х років ХХІ ст. в Україні вирізняється динамікою сконсолідованих дій мистецтвознавців у визначенні світоглядних дефініцій науково-теоретичних досліджень у контексті музичної регіоналістики.

В переліку наукових визначень виокремимо «мистецьке середовище» як сукупність форм культуротворення городян міста, селища, що грає особливу роль у визначенні видів життєдіяльності

людини. Для його функціонування необхідні матеріальна культура міста, поведінкові традиції, стійка повторюваність художніх проявів. Дослідження в ньому форм, типів творчості митців сприяє прояву самосвідомість і самоствердження як репрезентативних рис культурно-музичного життя, уміння абстрагуватися в ньому суб'єктам мистецтва, допомагає мешканцям формувати й розвивати власний художньо-естетичний потенціал. Його розвиток у творчому досвіді митців становить основу культурно-мистецької спадщини.

У контексті музичної регіоналогії сьогодення активно стверджується музичне краєзнавство як джерело наукового пізнання, сфера активної мистецької діяльності містян. Остання об'єднує творчу енергію городян, активізує інтерес до культури, традицій і звичаїв міста, сприяє поповненню цікавим музично-фактологічним і джерелознавчим матеріалом державних архівів, експозицій краєзнавчих музеїв міст, селищ регіонів України.

Для прикладу, в науково-практичному доробку з музичного краєзнавства сформовані такі аспекти вивчення музичного життя провінційного міста, як-от:

- види музично-виконавського професіоналізму у зв'язку з розвитком музично-естетичних смаків мешканців міста, краю;
- жанрово-музична панорама концертного репертуару митців;
- творчі портрети різновікової категорії виконавців-солістів, музичних колективів;
- типології аматорської, самодіяльної, академічної творчості;
- спадщина композиторів краю.

Вони стають важливими складовими у визначенні традицій та інновацій музичного мистецтва в контексті соціотворчих процесів міста як презентантів його культурної динаміки. Серед важливих чинників, для розвитку краєзнавства також визначимо:

- роль державних виконавчих органів у фінансуванні мистецьких заходів у містах, селищах регіону;
- діяльність науковців (архівно-пошукова робота, публікації, конференції);
- подвигницька мистецька, архівно-пошукова праця мешканців громад.

Деталізація наведених чинників яскраво прослідковується у фінансуванні проєктів представниками виконавчої влади міста, працівниками науковців, благодійництвом громадянами мистецьких пам'яток не забутих митцям Ніжина. А це новий мистецький вимір української регіоналогії в трактуванні славетних імен як об'єктів культурної спадщини, особіно в пам'яткознавстві. На прикладі наяв-

них у Ніжині впродовж XIX – початку XXI століть пам'ятників діячам культури, освіти, мистецтва України стверджується теза про їх безпосередню історико-мистецьку значущість. Адже вони встановлені для увічнення імен тих, хто полишив добрі справи для міста, регіону, України, зробив значний внесок в Ніжині для розвитку української світської й духовної освіти, літератури, хорової, вокальної, духової музики, театрального мистецтва. У відповідності з представленими дефініціями постають Ілля Безбородько й Олександр Кониський, Микола Гоголь і Тарас Шевченко, Федір й Андрій Проценки та Марія Заньковецька, Марк Бернес і Тимофій Докшицер. Уособленням загальноукраїнського вшанування стали: встановлений у Ніжині перший в Україні пам'ятник Вчительці, галерея з меморіальних дошок випускникам-філологам й письменникам на фасаді старовинного корпусу з колонами Університету імені Миколи Гоголя.

Ці пам'ятки вироблені у різноманітних формах: погруддя, барельєфи, меморіальні дошки, галерея, бюсти, пам'ятники, камінь як символ події в певному місці. Вони лишаються свідченням ушанування ніжинцями пам'яті незабутніх земляків, тих, хто навчався в місті, приїжджав за незабутніми враженнями від знайомства з унікальними за стилем церквами, яких на XVIII ст. було в місті до сорока, милуватися корпусом Гімназії вищих наук князя Безбородька, в якій навчався юний Микола Гоголь, а на зламі XIX–XX століть навчали студентську молодь театральної майстерності славетна землячка Марія Заньковецька – гордість і слава українського національного театру, хоровому співу – талановитий педагог, співак і диригент Федір Проценко, а в музичній школі – мистецтву духової музики Маестро-трубач світу Тимофій Докшицер! Саме культуротворення кожного з них як прояв любові до рідного краю, розвивають у мистецько-освітніх традицій Ніжина їх послідовники-актори, вокалісти, піаністи, хормейстери у наступні роки XX-го століття на всеукраїнських, міжнародних конкурсах, фестивалях, наукових проєктах.

Отже, музична регіологія в ряду з пам'ятками митцям, як органічною частиною середовища міста, селища, регіону, є невід'ємною складовою комплексних досліджень національної музичної культури. Це стверджує концепція українського музикознавства, основу якого становить системно-процесуальний розвиток різноманітного музичного мистецтва, що сприяв формуванню середовища культури як духовного простору соціуму. Регіональний напрям досліджень музикознавців характеризується пізнанням форм культурно-мистецького життя, музичного середовища великого, малого міста, селища як соціального й архітектурно-просторового феномену

в історичній ретроспективі держави. Кожне з них привертає увагу самобутніми проявами традицій та інновацій жанрів, форм народної, академічної, професійної аматорської, самодіяльної культуротворчості митців, що органічно вписується у загальнонаціональний простір України, зберігає й збагачує нащадкам національну спадщину країни.

Література

1. Кавунник О. А. «Музичне краєзнавство». *Енциклопедія сучасної України*: Київ, 2020. Т. 22. С. 111.
2. Личковах В. А. Універсалізм і регіоніка в сучасній етнокulturології. *Кulturологічна думка*. 2010. № 2. С. 48–53.
3. Сюта Б. О. Глобалізаційні процеси та музична творчість на межі третього тисячоліття. *Левко Колодуб: сторінки творчості (статті, дослідження, спогади): Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. Вип. 50: збірка статей. Київ, 2006. с. 258–276.

References

1. Kavunnyk O. Muzhychne kraeznavstvo [The musical regional study] *Entsyklopediya suchasnoi Ukrainy [The Encyclopedia of modern Ukraine]*. Kyiv, 2020, 22, 111.
2. Siuta B. Globalizatsiyni protsesy ta muzychna tvorchist na mezhi treitogo tysyacholittya [Globalization and musical performance in the beginning third millennium] *Levko Kolodyb: storinky tvorchosti (statti, doslidzhennya, spogady) [Levko Kolodyb: the pages of art (the papers, research, reminisces)]* *Naukovyi visnyk NMAU im. P. I. Chaikovskiyi [The scholar herald of NMAU by Chaikovskiyi]*. Kyiv, 2006, 50, 258–276.
3. Lychkovach V. Universalizm i regionika v suchasniy etnokulturologii [Universalism and local in modern ethnic and cultural research] *Kulturologichna dumka [The research of cultural thoughts]*. 2010, 2, 48–53.

Olena Kavunnyk

PhD of Art Criticism, Associate Professor of Nizhyn Mykola Gogol State University

The artistic content in musical regional studies of Ukraine

The paper considers the art content of Nizhyn in the musical regional studies researching the prominent musician persons. It displays the studies by scholars in philology, history theory of music in the context of reflection of facts, events, tradition and innovation by artists. It also considers their contribution to the musical regional studies as the organized knowledge about creation of big and small towns in Ukraine. It mentioned importance of musical regional studies for systematic reflection throw the time and space, shapes and specific aspects of musical life of a town. There are three historic periods in its development, comparing with epistolary and musician genealogy. It is also find the common sense between terms regional studies as a proof for definition as aspiration to find determination for its original meaning.

It discovered impact using government's bodies for financing of art performance, stimulation of research in archival records, conferences', supporting community activities by citizens. We consider the musical regional studies as a source of scholar research, as a space for art performance by citizens for saving and developing of local musical tradition, displaying public performance for the interests to its town. It is determinate aspects for researching of small town. There are musician professionalism in the context of musician interest by citizens, repertoire, solo-singers in different ages, musical bands and their performance and the heritage of amateur composers.

Key words: *the musical regional study, regional research, Nizhyn, artist, performance.*